

Keith Dixon, *Freedom and Equality. The Moral Basis of Democratic Socialism*, London 1986.

Keith Dixon, en brittisk sociolog med professur i Kanada, analyserar här begreppen frihet och jämlikhet från socialistiska utgångspunkter. Frihet och jämlikhet är för honom socialismens båda främsta samhällsideal. Därför är detta också en bok om socialismens grundvalar.

Negativ frihet

Dixon definierar frihet som "att inte hindras i förverkligandet av sina önskningsar av något slags begränsning". Detta är väsentligen Isaiah Berlins definition av negativ frihet. Berlin skiljer detta från positiv frihet, som innebär att "vara ett subjekt, inte ett objekt, i mitt handlande styras av skäl och medvetna syften, som är mina egna, inte av orsaker som påverkar mig så att säga utifrån".

I socialistisk tradition har honnörsordet "frihet" brukat uttolkas i enlighet med det positiva frihetsbegreppet. Det negativa frihetsbegreppet har främst funnit användning i liberala kretsar. Dixon bryter mot traditionen genom att försöka använda det negativa frihetsbegreppet som en grundsten för socialismen.

På detta sätt vill han bli uppnå ett "objektivt" frihetsbegrepp, där alla yttre hinder som står i vägen för individens önskningsar ska räknas som ofriheter, oavsett hur viktiga eller önskvärda de är. Han vill komma bort från oskicket att "de friheter som vi inte gillar, kallar vi ofta inte frihet". På en mycket central punkt lyckas han emellertid inte själv leva upp till detta: i sin analys av de friheter som är förknippade med kapitalismen.

Negativ frihet används av bl a Hayek och Friedman som argument för en otoglad kapitalism. Inskränkningar i den sk fria marknaden är, brukar det heta, inskränkningar i individers (negativa) frihet, och kan därför inte accepteras.

Det traditionella socialistiska motargumentet mot detta resonemang utgår från att en frihet till kapitalistiskt handlande verkligen är en frihet. Många sådana friheter kan dock i praktiken bara åtnjutas av en minoritet, och då på den stora majoritetens bekostnad. Därför gör sådana friheter mera skada än nytta.

Ett sådant resonemang skulle passa väl in i Dixons analys av frihet, som han säger vara "önskvärd enbart prima facie". Han väljer emellertid att i stället försvara den starkare tesen att "'ekonomisk frihet' inte är frihet alls i någon otvetydig bemärkelse av detta ord". Han förnekar att "'ekonomisk frihet är prima facie gott". Skälet skulle vara att "idén om 'ekonomisk frihet' går under falsk benämning eftersom de som förespråkar denna doktrin undertrycker, eller åtminstone undgår att lägga märke till, de gömda 'ofriheter' som den är förenad med".

Argumenteringen är mycket knapphändig på denna punkt. Den kan dock knappast tolkas annorlunda än att kapitalistisk frihet inte är (äkta) frihet eftersom den är förenad med större och övervägande ofriheter. Detta resonemang stämmer dåligt överens med hans mera allmänna uttalanden om frihetsbegreppet. Det står också i kontrast till hans framställning om trafikregler. Där hävdar han att skyldigheten att följa trafiksignaler alltid är en inskränkning av friheten.

I Sverige har företagsägare inte rätt att godtyckligt avskeda sina anställda. De

har inte heller rätt att köra mot rött ljus. Antag att det infördes en regel som gav alla företagsägare rätt att köra mot rött ljus. Enligt Dixons definition skulle detta öka deras (negativa) frihet. Det skulle emellertid också minska alla trafikanters (negativa) frihet att förflytta sig utan att bli påkörda. Detta är alltså, med tillämpning av Dixons ståndpunkter, ett exempel på hur en frihet måste vika för andra och viktigare hänsyn.

Antag att det i stället infördes en regel som gav alla företagsägare rätt att godtyckligt avskeda sina anställda. Enligt Dixon är detta över huvud taget inte fråga om någon frihet. Det är svårt att se varför detta fall ska analyseras annorlunda än det förra. Det förefaller som om Dixon försöker "definiera bort" en frihet som han tycker illa om, nämligen friheten att handla kapitalistiskt.

Det finns ytterligare ett problem i Dixons analys av ekonomisk frihet. Som framgick hävdar han att ekonomisk frihet inte är prima facie av godo. Hans argumentering syftar dock enbart till att påvisa att ekonomisk frihet inte är en form av (negativ) frihet. Detta räcker inte, eftersom det — som han själv framhåller — kan finnas annat än (negativ) frihet som är prima facie av godo.

Jämlikhet

Kapitlet om jämlikhet är längre än det om frihet, men innehåller mindre originellt tankestoff. Dixon kritiserar i traditionell socialistisk anda synen på jämlikhet som lika chans (equal opportunity). Han förkastar också Rawls synsätt, eftersom Rawls accepterar "ojämlikhet så länge som den så att säga producerar varorna för dem som är längst nere".

I stället ansluter han sig till Kai Nielsens "radikala egalitarianism". Enligt denna består rättvisa i att alla samhällets medlemmar har alldeles samma tilldelning av nyttigheter och bördor. Nielsens huvudargument är "att en ökad jämlikhet är önskvärd eftersom den för med sig större moralisk autonomi och större självrespekt för fler människor".

Nielsens motivering knyter alltså an till ett positivt frihetsbegrepp. Även om Dixon ansluter sig till Nielsens ståndpunkt godtar han därför inte dennes motivering. I stället argumenterar han för jämlikhet med hänvisning till att jämlikhet befrämjar (negativ) frihet.

"Det huvudsakliga skälet till att avskaffa ojämlikheter är att de verkar som en begränsning och ett hinder för människors önsningar." (s 105)

Han använder inte på motsvarande sätt jämlikheten som argument för friheten. Ändå framhåller han upprepade gånger att frihet och jämlikhet jämsides, och utan inbördes ordning, är de grundläggande socialistiska idealen. "Vad demokratisk socialism i grunden består av är att försöka optimera dessa ideal i praktiken" (s 7). Någon generell regel anser han inte finnas för hur man ska förfara då de båda idealen kommer i konflikt med varandra.

"Det finns inget enkelt sätt att, utifrån att man sett relevansen hos en speciell moralisk princip, avgöra om den ska få övervägande praktisk tillämpning i en speciell moralisk fråga" (s 105).

Med detta synsätt är det inte helt lätt att förklara varför just frihet och jämlikhet, av alla tänkbara moraliska principer, ska sättas högst (och inte t ex självför-

verkligande eller lycka). Dixon gör inte något egentligt försök att förklara den saken.

Individualism

Dixon företräder en långtgående individualism av ett slag som är mera typiskt för en liberal idétradition. Han hävdar att "varje individ är bäst lämpad att avgöra sina egna intressen och behov". Drivs denna ståndpunkt helt kompromisslöst leder den till slutsatser som få är beredda att acceptera, t ex till "knarkliberalism". Tyvärr går Dixon inte in på de mer problematiska konsekvenserna av sin kompromisslöst icke-paternalistiska hållning.

Socialister brukar hävda att i det framtida samhället bör egenintresset och plikt känslan maka plats åt ett mer otvunget samarbete, grundat på samhörighetskänsla och på äkta omsorger om medmänniskorna. Detta ideal uttrycks med ord som "solidaritet" och "broderskap". Det sistnämnda ordet anger att man ska hjälpa varandra av samma skäl som man gör det i en familj, i stället för av plikt eller beräkning. Det är samma tanke som Per-Albin Hansson gav uttryck för då han talade om det framtida samhället som ett "folkhem" där den mänskliga samvaron vilade på samma grund som i ett gott hem.

Som konsekvent individualist och icke-paternalist avvisar Dixon broderskapsidealet. "Broderskap, samarbete och altruism" är inte nödvändiga för socialismen. En socialistisk politik "syftar inte till att göra människor bättre utan till att befria dem från bördor".

Även om Dixon inte säger det med någon tydlighet är hans bok en argumentation för socialismen utifrån det rationella egenintressets utgångspunkt. Det är en ovanlig och spännande ansats.

Härledningar från det rationella egenintresset brukar som bekant leda fram till liberala samhällsmodeller. Den socialism som Dixon försöker nå fram till är i vart fall en osedvanligt liberal socialism. □

Sven Ove Hansson

Hans Rosing: *Den personliga identiteten och livets mening*, Schidlits, 1900

Hans Rosings förra bok, *Medvetandets filosofi*, presenterade på ett förtjänstfullt sätt den moderna filosofiska diskussionen kring förhållandet mellan medvetande och kropp. Denna frågeställning tangeras i hans nya bok, *Den personliga identiteten och livets mening*. Här ställer sig Rosing uppgiften att redogöra för uppkomsten och utvecklingen av vad han kallar den traditionella människosynen samt att konfrontera den med den moderna vetenskapens rön. Med vissa reservationer är min bedömning att Rosing lyckats ge en informativ och välstrukturerad översikt över människans bemödanden att förstå sig själv.

Kärnan i den traditionella människosynen är att en människa till sin innersta natur är en översinnlig entitet "som egentligen inte hör hemma i denna materiella värld" och för vilken jordelivet bara är "en övergångsperiod, en förberedelse för det egentliga livet som är evigt" (s 6). Hos Platon får denna idé utformningen att människan vid sidan av sin kropp består av en immateriell substans, en själ.